

ПІСНЯ ДРУГА.

АТЧУ ВУЗН

I.

МОНАСТИРЬ ЧИГИРИНСЬКИЙ.

Ясне сонце за горами

Високими сіло.

Тихий вечоръ сходивъ зъ неба

На землю; темніло.

Череда пройшла по селахъ;

Люде брили зъ поля

Одпочинуть після праці

И спеки дневноі.

Свіжий вітрикъ віявъ зъ гаю,

Гнавъ хвилі у ставку;

Буйна роса уже пала

На зелену травку.

И чумаки наши стали
На ночлізі знову;
Волівъ въ ставу напоїли,
Пустили въ доброву.
Роскладають міжъ возами
Огонь; на тагані
Казанокъ висить вже; варять
Кулішъ изъ тарані.

Люблю житте чумацькее:
Вольні ціле літо,
Ходять собі зъ кінця въ кінець
По білому світу.
Нетреба імъ двора й хати,
Постелі не треба:
Де пристали, тамъ їхъ и двіръ,
А стріхою—небо,
А м'яхкою постелею
Травиця пахуча.

Сьогодні тутъ, а завтра тамъ,

Якъ пташка літуча.

Кругомъ поле, якъ те море,

Широке, безкрає;

А надъ ними місяць світить,

Соловей співає.

Всюди воля, всюди доля,

Всюди імъ спромога.

Степи, гори—імъ все рівно:

Шляхъ—бита дорога.

Сіли вкружокъ надъ казанкомъ;

Почалась робота.

А кулішъ-то смачний, слинька

Такъ и котить зъ рота!

Ой, коли бъ міні той розумъ,

Що теперъ—ніколи

Не пішовъ би а ні защо

Доглядати школи!

Лучче бь ставь чумаковати,

Іздить вь Кримъ за сіллю:

Не нудився бь такь оттута,

Якь п'яний зь похмілья.

Пара волівь, кулішъ зь саломъ,

Гай, степи и поле...

Чи ще кращої на світі

Треба шукать долі?

Годі, годі! ще той, мовлявь,

На світъ не родився,

Хто бь на свою долю, хирний,

Хочь нишкомъ не злився!

Хочь перинами закутай,

Пхай злото вь кишеню —

Ні, ще мулко, ще бачь мало,

Ще хочь трохи вь жменю!

Ось ходимъ лишъ посядемо

Зь чумаками рядомъ,

Та послухаємо пісні,

Що чумацькимъ складомъ

Отъ співає чумакъ старий,
Схилившись въ долину:
Его пісня все про нашу
Рідну Україну.

Занялась на небі зірка
Тільки що світає.
Чигиринъ якъ би въ тумані
Зъ гори виглядає.
И монастиръ завиднівся
Підъ гаємъ зъ церквами.
По широкому двору гамъ,
Зъ сонними очами,
Ходить сторожъ, що цілу нічъ
Мусивъ пильновати,
И уже знемігсь сердешний,
Та й почавъ куняти.
Ажъ ось... чує... у ворота
Стукъ, стукъ потихеньку...

- Чи причулось?... старий слуха,
Підходить близьенько.
Прислухається... и знову
Стукъ, стукъ... «Хто тамъ стука»?—
—Я, дідусю! не пізнаєшъ?
Я, твоя унука».—
—«Голоснійшъ кажи, не чую.
Що треба? до кого»?—
—«Се я, Ганна. Одомкни бо,
Пусти».—«Ні, небого!
Не пущу, поки не скажешъ,
Яке маєшъ діло».—
—«Мині треба игумена;
Очиняй же сміло.
Та швидчійше, дідусеньку:
Бо треба пильненько».—
—«Не квапся такъ. Игуменъ спить.
Підождешъ, серденько».—
—«Ні, не маю часу ждати.
Очини, дідусю».—

— «Хиба такъ! Давно бѣ сказала.

Стривай же, Ганнусю!

Пильне діло! пильні часи!—

Самъ собі мурмоче

Дідъ старенький, та край воріть

Зъ ключами тупоче:

Пильні часи на Вкраїні!

О, правда, що пильні!

И не вчуєшъ, звідкіль вихоръ

Налетить могильний!

Звідкіль воронъ махне тяжко

Чорними крилами;

Очи виклює, а серце

Вискребе кігтями...

Пильні часи»!...—И ворота

Зъ скрипомъ очинились;

И на дворі монастирськимъ

Ганна опинилась.

«Чи се ти? такъ рано? що тамъ

У васъ у господі?

Може, батько занедужавъ?

Охъ, лихо та й годі!

Може, Ляхи»?...—«Мовчи, мовчи.

Тутъ и стіни чують;

А у васъ коло дзвониці,

Бачъ, люде ночують.

Такъ ще, кажешъ, спить игумень?

Що жъ міні робити?

Чи не можна бъ ёго заразъ

Якъ—небудь збудити?

Дідусеньку—голубчику!

Будь ласкавъ, спитайся

Піди хутчій—може, не спить.

Та швидко вертайся.

Скажи ёму, що я маю

Щось цильно сказати...

Що прибувъ гонецъ изъ Січи,

Коли хочешъ знати.

Тільки мовчи, дідусеньку!

Неначе нічого

И не чуешъ и не знаешъ...

Що тобі до того?

А ні гугу, боронь Боже,

И рідному брату»!—

—«Де жъ той гонецъ? скажи, любко!

Ходімъ—лишень въ хату».—

—«Ні, не піду. Тільки скажу,

Що въ нашій господі

Ледве живий лежить въ ліжку.

Лишенько, тай годі!

Бачишъ, мірявсь зъ ворогами,

Та й дався жъ імъ знати!

На тімъ світі мусять ёго

Довго споминати!

Може бъ досі й ёму було

Яму рити треба;

Коли бъ зъ батькомъ не занесли

Ми ёго до себе.

Отъ, коли бъ ти подивився

Самъ на ёго зблизьку,

Та послухавъ, що вінъ править

Про Січъ запорізьку,

Та про того Залізняка,

Що въ васъ бувъ недавно,

Въ монастирі; а теперъ вінъ,

Чуешъ, отаманомъ»...—

—«Во имья Отца и Сина

И святого Духа!

Чи при своїй ти пам'яті

Сьогодні воструха?

Несенітницю городишъ.

Якъ то може бути»?—

—«Отъ же може. Ще вінъ каже,

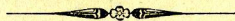
Що й тутъ скоро буде»...—

Пішли. Двіръ проходять гладкий.

У широкі сінці

Ввійшли. Отъ їхъ більшъ не видно,

Сховались въ будинці.

II.

ВЕСІЛЛЕ ПЕРЕДЪ МАКОВІЄМЪ.

День за днемъ иде, минає;

Вже тиждень проходить.

Козакъ вичунавъ, сердега;

По садочку ходить.

А Ганнуса коло ёго,

Якъ ластівка вьетця;

Ёму тугу розважає,

Жартує, смієтця;

Співа пісні українські...

Що твій соловейко!

Козакъ забувъ своє лихо,

И мліє серденько.

«Ой, Ганнусю, моя любко,

Зіронько ясененька!

Скажи міні всю правдоньку,

Голубко сивенька!

Чи ти справді мене любишь,

Якъ я тебе, дуже?

Чи то тільки були жарти?

А тобі й байдуже?

Чарівнице моя мила,

Квітонько на полю!

Ти одъ смерті вратувала,

Дай же міні й долю»!—

И дівчина ёго слуха,

И кариі очки

Въ ёго личенько вліпила,

Якъ зіроньки, мовчки;

Червоніє и ясніє,

Якъ рожа въ городі.

«Мое серце коханеє!

Годі, каже, годі!

Мій орлоньку, соколоньку!

Мій миленький друже!

Люблю тебе, Ивасеньку,

Дуже, дуже, дуже»!...—

И світленька, якъ ясочка,

Льне до свого Йвася,

И ручками біленькими

Кругъ шиї звилася,

И маківку—головоньку

До серденька тулить,

И щасливця—козаченька

Въ перший разъ цілує...

Що жъ, дідусю, замовкъ зразу,

И опустивъ руки?

Чи не лопнули на кобзі,

Може, які струнки?

Чи то старе чумацькеє

Серце дуже чує,

Якь дівчина козаченька

Въ перший разъ цілує?...
Грай же, соколе нашъ ясний,

Якь добріі люде

Збиралися на весілле:

Воно—таки й буде.

Очиняйте сватамъ хату,

Друженькамъ пивницю,

А світилкамъ—гордівницямъ

Давайте світлицю.

Нехай вони свіжи квітки

Въ кісоньки влітають:

Нехай нашу Ганнусеньку

Підъ вінець вбирають.

Коровай спекли переважний,

Вже й позолотили;

Зверху шишки та гулубці

Вільцями повили.

На столі, мовъ повний місяць...

Кожний заглядався.

Щастє—доля жде молодихъ:

Бо надиво вдався.

Хто голубця зъ золотими

Крильцями добуде—

Млій, серденько одъ кохання:

Скоро въ парі буде.

Кому жъ шишка доведетця—

Нехай вибачає

Зъ старостами, зъ рушниками:

Облизня піймає.

Вгадай, вгадай, короваю,

Вгадай нашу долю,

Що зъ кошикомъ десь блукає

По чистому полю.

Що зустріне, добре чи зле—

Пхає въ кошъ жоночий,

Та на весь світъ и шпурляє,
Заплющивши очи.

И кого чимъ грукне въ плечи,
Зъ тимъ вікъ віковати:

Не одверне ні знахурка,
Ні рідная мати!

Кинь намъ, доле, три зъ кошика
Квітки на задатокъ:

Першу квітоньку—здоровье,
А другу—достатокъ,

А третьюю—щасте зъ милимъ
Въ рідній Україні:

Заквічаємъ русу косу
Нашої *княгині*.

Сидить батько на покуті,
Та гостей витає.

Їго донька зъ козаченькомъ
Впередъ виступає.

Отъ схилились, въ ноги пали:

Благослови дітокъ!

«Нехай Бігъ васъ благословить,

Рожевенькихъ квітокъ»!

И друженьки, світилоньки

Весільнихъ співають,

И молодихъ вже до вінця

Гуртомъ проважають.

Попереду зъ рушниками,

Шитими шовками,

Черезъ плече, йдуть старости,

Та свати зъ дружками;

Тамъ бояре та світилки

Пісни затинають,

И міжъ ними молоді,

И музики грають.

Грайте, грайте ви, музики!

Танцёвати будемъ.

Може, теперъ своє лихо

Хочъ трохи забудемъ.

Охъ, де тобі забудемо!

Ляхи нагадають:

Бачъ, якъ вони на весілле

Косо поглядають!

Бачъ, никають кругъ дзвониці,

Сходятьця докупи,

Зазирають на дівчатъ, мовъ

Воронне на трупи...

Церква божя очинена,

Піпъ зъ дякомъ чекають;

Середъ церкви столець стоїть;

На німъ вінці сяють.

Підступайте жъ, молоді,

На хустці ставайте,

Та поклонами у Бога

Доленьки прохайте.

Нехай піпъ вамъ руки звяже

Міцненько, міцненько,

Що бъ заграло, заспівало

Зъ радості серденько!

Вечоръ темний злізъ на землю,

И чорну спідницю

Ростягнувъ на весь світъ божий,

Якъ на ту вдовицю.

Місяць сховався за хмари,

Мовъ уклався спати,

Де—де тільки зірка блисне

Та каганецъ въ хаті.

Вітеръ віє, повіває,

Свище по—підъ гаємъ.

Нехай свище! ми підъ ёго

Зъ музиками граємъ,

Та співаємъ весільної

Изъ церкви идучи,

Та молодихъ до господи

Зъ-підъ вінця ведучи.

Грайте, грайте намъ, музики!

Танцёвати будемъ!

Може—таки, своє лихо

Хочъ трохи забудемъ.

Ажъ ось... що за вража мати?

Глянте, добрі люде...

Хвистилъ блиснувъ... другий... третій...

Що жъ-то отце буде?

А тамъ що?... нечиста сила

Зъ усіхъ кінцівъ котить

Зъ шаблюками, зъ дубинами,

Та й на насъ воротить?...

Стійте, стійте, вражи Ляхи!

Хочъ очнутись дайте!

Отъ, напали, якъ гаспиди!

Нікуди втікати!

Що таке? за що? прощо?

— «Такъ, кажуть, тимъ часомъ

Хочемъ зъ вами погуляти

На весіллі разомъ.

Бий паробківъ! лапай дівокъ!

Лапай молодую!

Ті для васъ згодятця

А для мене сюю»!—

Кричить Ляхъ усатий, дужий,

Шаблюкою маше.

«Берить, хлопці, хто що зможе:

Усе тута ваше»!—

— «Гвалть! ратуйте, люде добрі»!—

Весільні гукали,

И на своїхъ супостатівъ,

Мовъ хорти напали.

Кулаками били вражихъ,

Гризли їхъ зубами;

Кого звалили на землю,

Топтали ногами.

А Ганнуся пригорнулась

До Івана свого;

Дрижить, якъ листъ, бідна зляку,

Не тямить нічого.

«Лучче вбий мене, якъ мушишь

Імъ оддати»!— каже.

— «О, не дамъ тебе, серденько!

Хиба самъ поляжу». —

И кулаки сціпивъ міцно,

Кругъ неі махає,

И до неі приступитись

Нікому не дає.

Не одинъ уже край ёго

Ляхъ лежить безъ духу;

Не одинъ вже ззівъ кріваву

Ёго опляху.

Все до тину зъ Ганнусею

Наровить помалу...

Вирвавъ кілокъ — давай косить

Кругъ себе на славу!

Отъ, коли бъ хто тогді зблизьку

Глянувъ ёму въ очи:

Се вовкъ скажений, сказавъ би,

Въ стадо овець вскочивъ.

Але сила їхъ велика...

Сердега знемігся,

И на свою Ганнусеньку
Въ крові повалився...
Ажъ тутъ... «Гей»!—гукнувъ хтось збоку,
Якъ грімъ страшний зъ неба:
«Сюди, хлопці—запорозьці!
Сёго намъ и треба»!—
И Залізнякъ пішовъ гулять,
.
О, впору жъ ти, нашъ соколе,
Налетівъ тутъ зъ поля!
И вражими головами
Широку дорогу,
Якъ каміннемъ кругъ панського
Вимостивъ порогу...
«Гараздъ, каже, для почину,
Орли сизокрилі!
И самому пеклу душно
Одъ нашої сили!
Не даромъ же цілий день сей
Въ лісі, въ темній гущі,

Ми тулялись по байракахъ,
Якъ злодії въ пущі!
Не даромъ самъ старецъ божий,
Игуменъ, зъ ченцями,
Въ яръ виходивъ зъ монастиря
Зъ хрестомъ, зъ корогвами,
И освятивъ наши ножи—
На кровъ супостацьку,
На погибель шляхецькую,
На славу козацьку.
Теперь, браття, до Чигрина
Гайда: що бъ до світа
Не осталось тамъ живого
Ні ляха, ні жида!
Не спізнались козаченьки

.
.
.
.
.

.
Нехай дзвонять у всі дзвони.

Зъ ножами

Везіть підводи на цвинтаръ,

Та ставте рядами.

Розберемъ їхъ, якъ даръ

На ворогівъ клятихъ.

Зъ ними рідну нашу матір

Пійдемъ ратовати.

И роздамо нашимъ браттямъ,

Де стрінемъ козака:

Хто *свячений* буде мати,

Той нашъ—гайдамака.

III.

С В Я Ч Е Н И Й.

Ще вчора я, чумаченьки,
Вамъ сказавъ,—згадаю—
Що сю пісню вамъ про себе
Самого співаю.
Коли бъ давъ бувъ хочъ нарокомъ
Тому козакові
Яке имья, то й до кінця
Не змінявъ би мови.
Але трудно... та й на віщо
Прізвища шукати?
Лучче буду самъ одъ себе,
Якъ було, співати:

Коли васъ ище не знудивъ,

Коли бачъ охочи...

«Ні, ні, батьку! співай, співай,

Хочъ би й до півночи».

Не скажу, чи довго, чи ні,

Зъ Ганнусею вкупі,

Ми підъ тиномъ пролежали

На Ляшеньківъ купі;

Знаю тільки, що коли вже

Я трохи очнувся,

Бувъ у хаті на постелі;

Край мене Ганнуся

Біле личко обливала

Гіркими слізами.

Сонце въ вікно виглядало

Ясними очами.

Гляжу... не йму собі віри...

Чудний сонъ неначе...

Придивляюсь... батьку рідний!

Се ти, Залізничче...

А вінъ стоить коло мене.

«Здоровъ бувъ, небоже!—

Промовляє: якъ ся маєшъ?

Не пізнаєшъ, може?»—

—«О, якъ мині не пізнати

Тебе, батьку милий?»—

Хотівъ схопитьця зъ постелі,

Та—ба, нема сили.

И зновъ схилився головою

На м'яжку перину.

А вінъ руку простягає:

«Лежи, каже, сину!

Вичунаєшъ, тогді встанешъ.

А теперъ дивися,

Який тобі на весілле

Гостинець принісъ я.

Се *св'ячений*... вінъ цілу нічъ

Ливъ кровъ супостацьку,

Се бачь на твоімъ весіллі

*Журавля водили!*¹

Очунй же, мій голубе,

Та й рушай за нами.

Ми далеко, може, будемъ

Мірятись зъ Ляхами;

Але насъ знайти не трудно:

Трупи та пожари

Вкажуть тобі шляхъ широкий

До нашої хмари!

¹. Хто проживавъ на Вкраїні, той и самъ добре знає, що-то тамъ таке журавля водити на весіллі.

Возьми жъ собі сей свячений

Зъ рукъ Залізняковихъ:

Ти вже вписанъ асауломъ

Въ полкахъ моїхъ новихъ.

Отъ и гроши на хазайство—

Буде кіпъ зъ десятокъ.

Схочешъ, більше будешъ мати,

Се тількі задатокъ»...—

И на ковдру міні сипле

Зъ кишені дукати.

Видно, гараздъ походили

Край еражої шляхти!

Я схопивъ свячений...

.

.

.

«О спасибі, отамане!

Бігъ тобі заплатить»...

Але вінъ махнувъ рукою,

Та й шмигнувъ изъ хати.

Дві добі лежавъ я въ ліжку,
Ледве живъ остався;
А на третю, зъ божій ласки,
Помалу піднявся.
Вийшовъ въ садокъ зъ Ганнусею
На світъ поглядіти.
Сонце сяло веселенько;
Кругомъ цвіли квіти.
А на горі въ Чигирині
У дзвони дзвонили:
Було свято тогді якесь,
Чи, може, неділя.
Серцю любо було слухать
Ті святі дзвони:
Вже не треба бачъ до жида
Ходить на поклони,
Та просить, що бь розв'язати
Віровки у дзвонівъ.

И очинить церкву божу

За гроши дозволивъ.

Годі нехристямъ знущатись

Вірою святою,

Годі орудовать нами

Ляхамъ зъ жидовою!

Але страшно було глянуть

На Чигиринъ зблизьку:

Якъ же ёго змалёвали

Въ ту нічъ маковійску!

Тамъ руїни, а надъ ними

Димъ ище синіє,

А підъ ними скількі трупівъ

Безъ могили тліє!

А кругъ ёго скількі новихъ

Могилъ піднялося!

.

.

Тількі вцілівъ двіръ гетьманський,

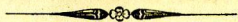
Безъ суда й розправи

Де въ останню пору буявъ
Староста зъ Варшави;
Та підъ гаємъ монастирський
За містомъ будинокъ;
Та де—не—где видно трохи
Козачихъ хатинокъ;
Та ще церква божа, и тутъ
(То страшна оддяка!)
На дзвониці висять рядомъ
Жидъ, ксеєндзъ и собака!

Довго, довго Залізняка
Тутъ згадувать будуть!

.
.
.
.
.
.

О, дай міні моє лихо
Хочь трохи забути,
Та зь Ганнусею моєю
Днівъ кількі пробути—
Я найду тебе, хочь буря
И слідъ би твій здула;
Ти побачишъ ще край себе
Свого асаула.

ІІІІ.

ІV.

Р О З Д У К А.

«Любо міні, Ганнусенько,

Галонько рідненька,

Любо жити—поживати

Зъ тобою, серденько!

Якъ дивлюсь тобі я въ очи,

То міні здаєтця,

Що весь рай мій тамъ палає

И на мене ллетця...

.

.

.

.

Мині жалко, міні нудно

Стане, якъ въ неволи,

Що мене тамъ тільки нема,

Де всі наши въ полі.

О, не плачъ, моя ти пташко,

Рибонько дрібненька!

Часъ зъ тобою розлучитись

Мині вже серденько.

Чуешъ, що люде говорять:

Ведмедівка пала;

Сміла три дні и три ночі

Якъ пекло, палала;

Иванъ Усачъ, та *Смілянський*

Сотникъ Шило жвавий

Побратались зъ *Залізнякомъ*,

Йдуть до *Богуслава*;

Канієз зъ віжами своїми

Жде лихої долі;

Схаменулись и *Черкаси*—

Тамъ нашихъ доволі.

Та на що людей питати?

Подивись на небо:

Бачъ якъ воно червоніє?

Чи такъ ёму треба?

О, багацько крови ллетця

На всю Україну!

Тільки мене тамъ немає

Въ сю страшну годину»...—

Такъ, зъ Ганнусею на ліжку

Лежучи у ночі,

Розмовлявъ я, цілуючи

Її карі очі.

А вона, моя голубка,

Слова не промовить;

Тільки горнетця до мене,
Рученьками ловить,
Та вціпилася за шию,
Скільки сили мала:
Якъ би тимъ мене одъ себе
Не пустить гадала.
Дрібненькими слізоньками
Кропить мое лице.
«Не плачъ, не плачъ, мое серце!
Часъ намъ розлучиться.
Завтра»...— «О, на що жъ такъ хутко?—
Каже: ще зо мною
Побудь трохи, та тогді вже
И Господь зъ тобою.
Призвичаюсь до неолі,
Що одна на світі,
Якъ билина въ чистімъ полі,
Останусь тужити».—
— «Не одна жъ ти остаєся:
Батько твій зъ тобою,

Буде тугу розважати.

Не крушись за мною,

Я ассауль Залізняка,

Я козакъ зъ уроди:

Якъ же маю тутъ сидіти,

Зъ якої пригоди,

Коли вінъ, нашъ батько рідний,

Теперь зъ козаками

Бъє ворогівъ десь далеко

Своіми руками,

.

.

Ні, Ганнусю, пусти мене:

Соколомъ полину.

Що бъ безъ ёго досі були

Ми? згадай лишъ... може,

Я бъ давно тлівъ въ сирій землі,

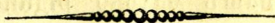
А ти... милий Боже!...

Завтра, завтра, хочъ и тяжко

Тебе покидати,

Я поскачу, мое серце,

Козаківъ шукати».

V.

С О Н Ъ.

Чорна хмара одъ заходу

Усе небо криє.

Вітеръ віє, степъ широкий

Кругъ мене синіє.

Въ ліпші часи любивъ колись

Я степи такі:

Въ нихъ провівъ я въ Запоріжжі

Літа молоді.

Любо, мило, якъ згадаєшъ,

Кругомъ обернутись:

Ні що ока не спиняє,

Ні на що наткнутись.

*

Летишь зъ вітромъ навзапуски...

Хто кого обгонить?

Не спікнетця кінь, и вітеръ

Насъ не перегонить.

Але теперъ на серденьку

Чогось смутно стало,

Якъ я вѣхавъ въ степъ широкий,

Та кругъ себе глянувъ...

Гладко, пусто, сумно всюди.

Придивитись треба,

Что бъ побачить гай далеко,

Мовъ на краю неба.

Середъ степу чисте поле:

Знать, недавно вкрили

Его свіжі та високі

Безъ хрестівъ могили.

Видно, все село тутъ лягло!

Мовъ въ лиху заразу,

Якъ би вчора насипали

Іхъ люде одъ-разу.

И кругъ їхъ души живої
Ніхто не побачить.

Тількі ворони надъ ними
Літають та кричуть;

Тількі вовки голодні
Сиру землю риють,

Чують трупи ляцькі свіжі
Підъ нею, и виють.

Страшно глянуть на те поле
Широке та гладке!

Де Залізникъ пройшовъ зъ військомъ,
Де йшли гайдаки—

Земля кровью облилася,
Ниви полягали,

Цілі села и містечки
Могилами стали.

Але буря зірвалася,
Зъ коня такъ и валить;

Блискавиця поре хмари,
Такъ очи и палить;
Грімъ зъ кінця въ конецъ гуркоче
По темному небу;
Дощъ полився якъ изъ ведра...
Десь сховатись треба.
Де жъ у полі? хиба стати
За яку могилу?
Що жъ вона міні pomoже
Підъ таку силу?
А... онъ одинъ на все поле
Дубъ стоить високий!
Тамъ прихилюсь: и я теперъ,
Якъ вінъ, одинокий.
Ставь підъ дубомъ, пустивъ коня
Травицю щинати,
А самъ прилігъ... Думка думку
Пішла обганяти...
И згадавъ я свою милу
Ганнусю... рідненька,

Стоїть вона въ кінці стола,

Сумує серденько.

Ввійшовъ батько, сівъ на лавці.

«Чого зажурилась?»

— «Нема мого Ивасенька»! —

И слізка скотилась

На ті щічки рум'яненькі,

Ягідки повненькі,

Що я такъ ище недавно

Ціловавъ любенько.

Гляжу въ поле на могили...

Серце зашिमіло...

Схиливсь къ дубу головою...

Въ очахъ потемніло...

Бачу: круківъ темна сила

Піднялась підъ хмари.

Въ кігтяхъ очи, кістки людські,

Що не доклёвали...

А тутъ вовківъ ціле стадо

На мене несетця.

У зубахъ їхъ свіжі трупи,

Кровъ зъ нихъ чорна ллетця.

Де подітись? якъ втікати?

А втікати треба...

Ажъ гультъ... звідкіль ні взялася,

Мовъ плюснула зъ неба,

Стара баба, гідка, брідка,

Беззуба, курноса,

Горбъ на спині, вся въ морщинахъ,

Ще й простоволоса...

Може, відьма нечистая?

«Згинь, маро, одъ мене»!

— «Не цурайся, мій соколе!

.

.

.

Що жъ, якъ тхіръ, дрижишъ, небоже?

Рушай хочъ за мною;

А то якъ-разъ достанесся

Вівкамъ на вечерю.

Дивись, отъ-отъ розшарпають,

Мовъ яку тетерю». —

И кістлявими руками

Вчепилась за мене.

Тягне вгору... «Провалися,

Відьмо навижена»!

Гляжу: я вже вище дуба...

Духъ святий зо мною!

Вище... вище... вже підъ хмари

Піднявсь изъ ягою.

Чорні круки у погоню

Махнули за нами:

Де тамъ? внизу, якъ комари,

Мріють підъ погами.

Орелъ сизий довго гнався,

Поки була сила;

Але и той умахався,

И опустилъ крила.

Вже и звізди недалечко;

Місяць червоніє;

Сонце пече зверху міцно,

Знизу вітрикь віє.

Підо мною царсьтва, пансьтва,

Моря, степи, гори...

И міжъ ними Україна...

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

Нижше, бабо!—кажу відьмі:

Нічого не бачу.

Спустись трохи, неси мене

Надъ землю козачу.

Отъ и наше запоріжже:

Бьють пороги збоку,

Якъ и перше; Дніпръ гуляє

Ясний та широкий;

Січъ мовъ дрімле... кругъ куренівъ

Щось мало маячить;

Ледве де—де козаченька

Тамъ око забачить.

Всі паланки вь степахъ сумні,

Що сумно й глядіти.

Тільки трохи й ворущатця

Дівчата та діти.

Ось и моя стара пенька

Вь окно виглядає...

Тяжка думка, якъ гадина,

Серце облягає.

Молись Богу, моя мати:

Вінъ одинъ лишє скаже,

Чи вернетця синъ твій зь поля,

Чи вь чужині ляже?

А на Київській Вкраїні

Пекломъ все палає;

Бєе полomme зь усіхъ кінцівъ,

До неба сягає.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

.

«Далій, далій, бабусеньку!

• Неси мене хутко

Туди, чуєшъ, де всі наши,

Та й спустися, любко».

И на ласкавее слово

Відьма зласковіла.

Надъ лісами, надъ горами

Вона полетіла.

Нижше... нижше... все виднійше,

Куди не дивлюся.

Отъ Чигиринъ підо мною...

Тамъ—моя Ганнуся.

Бачу: ходить по садочку,

Головку склонила...

«Сюди, сюди, хочъ на—часокъ,

Бабусеньку мила!

Тільки її поцілую,

Притисну до серця»...

— «Було першъ того бажати!—

Відьма озовеця:

Першу волю я вчинити

Твою мусить мала». —

Далій, далій полетіла,

И спускатись стала.

Чи то Канівъ, чи Лисянка,

Чи инше містечко,

Не скажу вамъ. Коло ёго

Тече мала річка:

Може, Тясминъ або Таличъ...

Надъ нею будинокъ,

Мовъ монастирь превеликий,

И досить хатинокъ.

Кругомъ стіни високиі;

На стінахъ гармати;

Двіръ широкий, а народу

Повень двіръ и хати.

Тутъ-то відьма мене тихо

На землю спустила:

Сама зникла, мовъ світова

Мара—вража сила.

Дивлюсь: Ляхівъ—панівъ повно

Въ високій світлиці:

Бенкетують, крутять уси,

Ідять паляниці.

«Стій же, вража бабо»!—думавъ

Я самъ собі мовчки.

Але нічого робити,

Притуливсь въ куточку.

Розглядаю по всій хаті...

Крикъ, шумъ, мовъ въ шинку де...

Пани, пані и пнянки,

Слуги и всі люде

Верещать: «Нехай приходять

Сюди гайдамаки,

Ті холопи погани,

Вкраїнські собаки!

На кілъ усіхъ посадимо

Полічити зори!

Залізнякъ найперший буде
Підъ небомъ на сворі»...
Ажъ ось... рипъ до нихъ хтось въ хату,
Високий, поважний,
Ніби козакъ який дужий,
Плечистий, одважний...
«Добри вечоръ!—каже панамъ:
Бачця, мене звали»?—
— «Хто ти такий»?— «Я... Залізнякъ,
Коли ви чували».
Оттуть треба було бачить,
Якъ Ляхи знімили!
Ніхто слова не промовивъ,
Мовъ всі скамьяніли.
«Що жъ—то, каже, хліба—солі
Не просите гостя»?—
Одинъ Ляхъ вхопивсь за шаблю...
«Постій, ваша мосця!
Не хапайсь по передъ батька
Въ пекло, якъ приказка

Каже. Ще я зъ вами сяду,

Коли ваша ласка.

Посунь трохи, моя пташко,

Пані чи панянка»!—

Наливає собі вина,

Випивъ повну шклянку.

«А що жъ мині прислужитись

Ніхто не йде въ ката?

Гей»!...—ажъ стіни задрижали,

Гукнувъ на всю хату...

И сипнули козаченьки,

Якъ до улля пчоли.

Крикъ, гвалтъ... «Змилуйтеся, для Бога!

Всіхъ перекололи.

Я очнувся, ніби зляку,

Змішавсь зъ козаками.

По всіхъ куткахъ шарять... гроши

Виносять мішками.

И будинокъ запалили.
Залізняка гукає,
И містечко зъ усіхъ кінцівъ
Стогне та палає.
Розбрилися по світлицяхъ
Яснихъ та великихъ
Козаченьки—гайдамаки
Всюди зъ страшнимъ крикомъ.
Блищать ножи свячені,
Кровью накипіли;
Кучи трупівъ підъ собою
Вражихъ навалили.
Одъ світлиці до світлиці
Біжу, самъ не знаю,
Якъ би чого въ тімъ будинці
И собі шукаю:
Бачу: східці широкі...
А ну по нихъ вгори.
Отъ, зібрався вже високо,
Підъ самі хори.

Тутъ ще краще, якъ на долі...

Мовъ въ царськихъ палатахъ,

Срібломъ, золотомъ такъ и сяє

На стінахъ, на шатахъ.

Рай та й тільки. Тільки пусто,

Глухо, якъ въ могилі:

Збоку двери... очиняю...

Боже ти мій милий!

Тамъ світличка невеличка,

На столці ікона;

Передъ нею блищить лампа,

И пані моторна

На колінахъ, зъ дитиною,

Божу матіръ просить;

Слізь не має, тільки очі

До неї підносить.

А маленькая дитинка,

Якъ янголикъ зъ неба,

Ощепирилась за шию...

Чи й імъ гинуть треба?

Серце все заколотилось

У мене одъ жалю.

Дивлюсь на нихъ, самъ не знаю,

Що чинити маю.

Ратовати, десь сховати—

Такъ куди жъ, та й якъ же?

А тымъ часомъ трещать вікна,

И поломъе паше...

Ажъ гулькь... въ двери гайдамаки...

Кругомъ обступили...

«Стійте! стійте! бійтесь Бога»!

Кричу що є сили.

Не слухають... паню й доньку

На списи підняли,

Та й кинули у поломъе...

Ай! ай! закричали.

И я крикнувъ, и такъ міцно

Вдаривсь головою,

Що—прокинувся зъ того ляку...

Глажу: надо мною

Зеленіє дубъ високий,
А кругъ мене поле,
И мій коникъ вороненький
Пасетця на волі.

Гай—гай! глядіть, чумаченьки,
Заслухались дуже.

Огонь погасъ, нічъ стемніла,
А вамъ и байдуже.

Аже завтра до східъ сонця
Намъ піднятись треба.

Отъ и вітеръ зъ гаю віє,
И хмуритця небо.

А ми собі співаємо,
Якъ тиі Волохи.

Ходімъ—лишень поляжемо,
Та заснемъ хочъ трохи.

Довго ще кінця не чути
Пісні вамъ мосі.
Годі, годи. Скончу потімъ;
Теперь не до неі.

